

PRIEKŠSTATU MUZEJS (MUSEE LICTIONNEL)
Daniels Šmits (*Daniel Schmitt*), Rašele Almarika (*Rachel Almaric*),
Mjuriela Meijere-Šemenska (*MurielMeyer-Chemenska*)

Lietiskuma klātbūtne muzeju kolekcijās

Mēs aizstāvam viedokli, ka muzejs ir institūcija, kas pamatā strādā ar materiālas izcelsmes priekšmetu atstātajām pēdām. Neatkarīgi no tā, vai tās muzejā reģistrētas kā materiālās vai t.s. nemateriālās liecības, pēdām vienmēr ir materiāls pamats. Ja runājam par kultūras ainavu, izmantojot UNESCO terminoloģiju (UNESCO, 2008) un izplatīto nemateriālā kultūras mantojuma jēdzienu, tad pētniecība ir iespējama vienīgi *in situ* un mantojuma *pārnešana* muzejā ir īstenojama ar kaut kā starpniecību, vienalga kādā formā. Kādas kultūras telpas fotoreportāža, kādas tradicionālas dziesmas audioieraksts, rituāla videoieraksts – visu šo nemateriālo liecību pamatā ir materiāla rakstura elementi. Visas materiālās pēdas veido priekšmeti; XXI gadsimta muzejs vispirms ir institūcija, kam pieder priekšmetu kolekcijas (*Code du patrimoine, article L410-1*) tādā nozīmē kā materiālā mantojuma kolekcijas.

Atcerēties: jaunradīt

Priekšmets pats par sevi ir mēms (*Lennon, 1999*), neskaidrs un daudznozīmīgs, tikai atstātās pēdas ietver norādes (*Hooper-Greenhill, 1992, 6.lpp.*). Pēdām nepieciešams skaidrojums, lai tās iegūtu piederību un iekļautos vidē, kurā tās iespējams ieraudzīt, sadzirdēt un savienot. Muzeju krājumos materiālās pēdas konkretizē vēsturiski, zinātniski un argumentēti fakti. Pēdas pašas par sevi neiemieso laiku. Tikai tad, ja no tām izdodas rekonstruēt notikumu, iegūstam saikni ar laiku un pagātņi. Mēs radām pagātnes pēdas, ko Bruno Bašimons (*Bachimont, 2010*) sauc par „atmiņas objektu”, jo pagātņi uztveram caur „atmiņas procesu”.

Lietisko priekšmetu kolekciju fiziskā saglabājamība ir relatīva. Mēs atbalstām uzskatu, ka pietiek fiksēt un saglabāt priekšmetu, lai saglabātos „atmiņas objekts”. Attiecības starp priekšmeta identitāti un „atmiņas objektu” ir tikai strukturēšanas jautājums, ko iesākumā risina vēsturiskā un zinātniskā izpēte, bet pēc tam mediācija (interpretācija). Taču nemateriālā mantojuma materiālās pēdas muzejā liek apšaubīt priekšmetu objektivitāti. Nemateriālā kultūras mantojuma pēdas laika gaitā izmainās un tās ir jāatjauno ar materiālo resursu palīdzību, kas paši attīstās: programmatūra, kas spēja nolasīt failu vakar, nespēj to šodien, vai arī nolasa to citā konfigurācijā, vai arī, nolasot izmaina failu, t. i., oriģinālo avotu. Tādējādi nemateriālais mantojums, kas tiek glabāts dažādos materiālos nesējos (piemēram, cietajā diskā) un atkārtoti izmantots ar citu materiālo resursu palīdzību (programmatūra, ekrāns), var izpausties dažādās formās (displejs, krāsa, skaņa) vai arī vienkārši pazust, ja nav atbilstoša nolasītāja. Digitālā mantojuma saglabāšana un interpretācija liek citādi formulēt „atmiņas procesu”: „atcerēšanās ir atmiņu satura atkārtota jaunradīšana un

rekonstrukcija” (*Bachimont, 2010*). Vai arī kā Francisko Varela (*Francisco Varela*) vēl radikālāk apgalvo: tam, ko mēs saucam par pasauli, vidi vai muzeja krājuma priekšmetu, nav raksturīgas nemainīgas pazīmes. Tas, ko mēs uzskatām par pazīmēm (atribūtiem) un ko mēs tā arī definējam, faktiski ir nepārtraukta īslaicīgu un ilglaicīgu pazīmju mijiedarbība (*Varela, 2002*).

Ko apmeklētājs patiesībā dara, apmeklējot muzeju

Kādi fiziskie un kognitīvie procesi darbojas, apmeklējot muzeju patstāvīgi? Tiklīdz apmeklētājs sper soli pāri muzeja sliekšnim, viņš zina, ka ir lietas, kas jāņem vērā. No apmeklētāja viedokļa raugoties, materiālās pēdas un ar tām saistītā informācija ir ļoti uzticama (*Schmitt, 2016*). Ir scenārijs, kas tiek īstenots kā spraigs sižets, kuram seko atrisinājums. Šī iemesla dēļ muzeju dēvē par *tenzoru* jeb daudzdimensiju telpu (*Schmitt, 2014*). Apmeklētājs vienatnē iegūst pieredzi, iemiesojoties fiziskās pasaules situācijās un kontekstos (*Suchman, 1987*). Šīs mijiedarbības laikā viņš, balstoties uz savām sajūtām, mēģina atrast asociācijas ar iztēlē uzburtās vides elementiem. Šajā mijiedarbībā var atklāties gan pievilcīgas, gan atbaidošas dimensijas, kas rada rezonansi vai arī kognitīvu disonansi. Mijiedarbība balstās emocijās, sajūtās un interpretācijās; mēs to dēvējam par priekšstatiem (*lections*) (*Bougenies, Leleu-Merviel & Scmitt, 2016*). Poletes Makmanusas (*Polette McManus, 1994*) skaidrojumā „muzejs piedāvā iespēju iegūt zināšanas dabiskā veidā, apstākļos, kuros dominē indivīda brīva izvēle un personīgā motivācija.” Citiem vārdiem sakot, muzejs piedāvā iespēju saprast cilvēka priekšstatu dinamiku, kas nosaka izpratnes un zināšanu veidošanos. Apmeklētāju priekšstati no atstātajām vēstures pēdām rada vielu (substrātu), kas ir pamatā jaunradei un no kā ir iespējams veidot atmiņas objektus.

XXI gadsimta muzejs – priekšstatu muzejs

Pjēra Noras¹ (*Pierre Nora*) izpratnē „priekšmets kļūst par atmiņu vietu, kad tas izbēg no aizmirstības” (*Nora, 1984, p. XXV*). Lai priekšmets vai tā pēdas nepazustu aizmirstībā, tas ir jāatceras un jānoglabā atmiņā. Bet, kā jau zinām, saglabāšana atmiņā ikreiz ir jaunrade, brīdī, kad atstātās pēdas tiek atdzīvinātas, norisinās priekšstatu dinamika. Tieši priekšstatu dinamika varētu būt viena no XXI gadsimta darbības jomām. Piemēram, priekšstatu muzejā jau tagad zīmīgu pēdu saglabāšana notiek izzinošu, vēsturisku, zinātnisku stāstu veidā. Būtu jāņem vērā, ka tad, kad apmeklētājs nododas vēstures atstāto pēdu stāstiem, lai veidotu atmiņu objektus, zinātniskais izklāsts ir tikai viens no priekšstatu veidotājiem, jo arī emocijas un sajūtas pilnā mērā piedalās zināšanu un atmiņu objektu radīšanā. Lai veicinātu priekšstatu dinamikas radītas attiecības, kurās tiek izdzīvotas vēstures pēdas, priekšstatu muzejs varētu pilnībā atteikties no zinātniskiem skaidrojumiem atmiņu objektos. Priekšstatu muzejs nekoncentrējas uz kultūras pakalpojumu piedāvājumu

¹ *Pjērs Nora (dzimis 1931. gada 17. novembrī) ir franču vēsturnieks, kas ir ievērojams ar savu ieguldījumu franču identitātes un atmiņas izpētē. Ievēlēts par Franču akadēmijas locekli 2001. gada 7. jūnijā.

(*Le Marec*, 2007, 200. lpp.), bet gan uz priekšstatos balstītām attiecībām ar apmeklētāju.

Priekšstatu muzejs atbild par mediācijas formām, kas ir atkarīgas no kultūras mantojuma materiālajām pēdām. Tā ir dinamiska vieta, kurā tiek darīts viss, lai apmeklētāju nemānītu, jo muzejs apzinās, ka tā vēstījums nav absolūts un nemaldīgs. Priekšstatu muzejs neatsakās no sarunas formas, kam ir svarīga loma priekšstatu dinamikā (emocijas, attiecības, sajūtu radīšana), un tādējādi peļņas gūšanas faktors paliek ārpus muzeja svarīgākajiem mērķiem.

Priekšstatu muzejs ir telpisks medijs, kura izteiksmes formas iet roku rokā ar zināšanām par atmiņu objektu radīšanu un zināšanu apguves procesu. Atrodot savu rokrakstu, muzejs var kļūt par radošu iedvesmas vietu. Vietu, kur cilvēks var patstāvīgi iegūt individuālo pieredzi, jo iesākumā ir personīgās izjūtas, tām seko kolektīvās; tādējādi, kamēr mēs iedziļināmies pagātnē, tikmēr tagadnē tiek radīti un nostiprināti atmiņu objekti, veidojot mūsu kopējo identitāti. Muzejs var būt iedvesmas vieta, kas paceļ mūsu garu pāri ikdienas dzīves ciešanām un nejaušībām.

Bibliogrāfija

Bachimont, B. (2010). La présence de l'archive : réinventer et justifier. *Intellectica*, 53-54, 281-309.

Bougenies, F., Leleu-Merviel, S., & Schmitt, D. (2016). Lictions et sens dans l'expérience muséale : capter le bricolage du réel pour faire corps avec le monde. Dans D. Bertrand, M. Colas-Blaise, I. Darrault-Har ris, & V.

Estay Stange, *Sens et médiation* (pp. 71-86). AFS Editions.

Hooper-Greenhill, E. (1992). *Museums and the Shaping of Knowledge*. London: Routledge.

Le Marec, J. (2007). *Publics et musées, la confiance éprouvée*. Paris : L'Harmattan.

Lennon, K. (1999). The Memorial Museum: Diluent or Concentric Agent of the Museum Institution? *Museum Management and Curatorship*, 18(1), 73-80.

McManus, P. (1994). Le contexte social, un des déterminants du comportement d'apprentissage dans les musées. *Publics et Musées*, 5, 59-78.

Nora, P. (1984). *Les lieux de mémoire*. Paris : Gallimard.

Schmitt, D. (2014). Vers une remédiation muséale à partir de l'expérience située des visiteurs. *Les Enjeux de l'information et de la communication*, 15/2a, 43-55.

Schmitt, D. (2016). Pour une approche éactive de la muséologie. Dans B. Brulon Soares, & K. Smeds, *Museology exploring the concept of Museums-Libraries-Archives* (Vol. 44). ICOFOM Study Series.

Suchman, L. (1987). *Plans and situated action. The problem of human machine communication*. Cambridge University Press.

UNESCO. (2008). *Orientations devant guider la mise en oeuvre de la Convention du patrimoine mondial*. Paris : Centre du patrimoine mondial de l'UNESCO.

Varela, F. (2002). Autopoièse et émergence. Dans R. Benkirane, *La complexité, vertiges et promesses* (pp. 163-176). Paris : Le Pommier.